

Lijepa riječ i željezna vrata otvara

Zanimljivo je promijeniti mjesto rada i boravka, time i smjer u kojemu se ili iz kojega se poimaju ljudi i događaji. Druge obljetnice, blagdani, drukčije radno vrijeme prodavaonica, raspored vožnje autobusa... Jezična razglednica u ovome članku čitateljima se šalje iz Luxembourgga i Bruxellesa, u kojima se uz dolazak jeseni slavio i jezik. Ovom prigodom riječi posvećujemo kraju rujna, koji je u Europskoj uniji donio dvije za jezik posebno važne proslave. *Europski dan jezika* obilježen je 26. rujna, a *Međunarodni dan prevođenja* samo četiri dana poslije. Iako su aktivnosti povezane s tim dvama datumima bile brojne, započele su nekoliko dana prije i izvodile se i u školama i u institucijama, jedna je od njih ostavila brazdast trag – u malome se izdanju usjekla duboko i dojmljivo na (virtualne) plakate svih država, objavljena na mrežnim stranicama institucija kao što je Europska komisija, a u njoj su, već tradicionalno, sudjelovale države članice EU-a, odnosno njihovi jezični, prevoditeljski odjeli. Riječ je o poslovicama, književnim mikrostrukturama stila čije značenje nadilazi prostor na kojemu su nast(aj)ale i vrijeme. Poslovice su narodne (pučke) izreke koje slikovito predočuju kakvu općeprihvaćenu spoznaju odnosno pamtljivu (najčešće poučnu) tvrdnju koja se može upotrijebiti u različitim situacijama kako bi se istaknula određena univerzalna tema. Narodne se poslovice smatraju dijelom kulturne baštine jer imaju i antropološki značaj i značenje. Iako to nije tema ovoga članka, primjećujete li kako se u prethodnoj rečenici umjesto riječi *karakter* ipak daje upotrijebiti riječ *značaj*, koju ondje možemo razlučiti od *vrijednosti* i/ili *važnosti*, odnosno od *značenja*?

Ljepota jezika počiva u njegovoj uporabi. U poslovicama se tako naglašuju vrijednosti – čast, istina, dobrota, poštenje i mnoge druge, odnosno ističu se negativne strane nepoštenja, laži, brzopletosti, ogovaranja... *Zao jezik voda ne opere., Tko mnogo besjedi, mnogo i laže., Bolje je pokliznuti nogom nego jezikom.,* kaže naš narod. U narodnome poslovičnom blagu štošta se nađe, a, stereotipno, *dug jezik* radije se pripisuje ženskomu rodu: *Gori je ženski jezik nego turski mač., U žene je jedna glava, a hiljadu jezika. ili Što pred njom kažeš, kao na zboru; što pred njim kažeš, kao u grobu.* Pripadnice su ljepšega

.....
Zao jezik voda ne opere. Tko mnogo besjedi, mnogo i laže. Bolje je pokliznuti nogom nego jezikom. Gori je ženski jezik nego turski mač. U žene je jedna glava, a hiljadu jezika. Što pred njom kažeš, kao na zboru; što pred njim kažeš, kao u grobu. Gora je rana od jezika nego od mača. Jezik pali, a glava plaća.

spola (stereotipno) u narodnim poslovicama pomalo i ocrnjene – ogovaraju, ne znaju zadržati tajnu i štete lažima... No *U jeziku je med i jed*... U litavskoj kulturi i jeziku poznata je poslovice *Žodis kelia, žodis gelia*. Naš bi pandan otprilike glasio: *Riječi liječe, ali i bodu (ubijaju)*. A o snazi izgovorenoga i odgovornosti koju imamo kad što govorimo upozoravaju nas sljedeće narodne mudrosti: *Nož ima jedan vrh, a zao jezik stotinu.*, *Gora je rana od jezika nego od mača.*, *Jezik pali, a glava plaća*. Poslovice su svojevrsna kultura sjećanja, nastale su davnih dana i svjedoče o odnosu zajednice prema univerzalnim društvenim vrijednostima, na kraju i prema jeziku samom jer *U zajam se jezik ne daje*.

U hrvatskoj kulturi poslovice ima dugu povijest i važno mjesto. Od srednjega vijeka poslovice se unose u pisane tekstove, uz prethodnu najavu sintagmama: *dobro se reklo / kako se reklo / veli se / zato se reče / stoji riječ / riječ je odvijeka / bi rekal niki / štono riječ / štono se kaže / riječ je od davnine*. Pojavljuju se i u pjesmama starijih pjesnika, npr. Šiška Menčetića, Džore Držića, Dinka Zlatarića, Dinka Ranjine, Petra Hektorovića... Bogatu zbirku poslovice *Priričnik aliti razliko mudrosti cvitje* objavio je 1703. Pavao Ritter Vitezović. Njihovu je ljepotu naglasio usporedbama: „*Pririči jesu u vsakom govorenju kakono cvitje med travom aliti kakono dragi kamen u srebru ali zlatu.*” Sve do 19. stoljeća latinski se naziv *proverbium* prevodi riječima *pririče, pririč, priričak, proriče, mudroričje* i drugima. Naziv *poslovice* prvi je zabilježio Joakim Stulli 1806. godine.

A kako je u drugih, bližih i daljih naših europskih susjeda? Slovenska je poslovice *Vola primeš za roge, a človeka za besedo*. poznata i u nas: *Vol se veže za rogove, a čovjek za riječ*. Poznata nam je i slovačka poslovice *Jazyk nema kosti, ali kosti lame*. jer naš

.....
Vol se veže za rogove, a čovjek za riječ. Jezik nema kosti, ali može bosti. Koliko jezika govoriš, toliko vrijediš. Riječi treba mjeriti, a ne brojiti. Nagla besjeda svakomu prisjeda. Gdje je mnogo riječi, malo je stvora. Teško je zle riječi skupiti kad se prospu.

narod u nekim krajevima kaže *Jezik nema kosti, ali može bosti*, a može se u nas čuti i varijanta *U jeziku nema kosti, a bode gore nego osti*. Španjolci će reći *Hablando se entiendo la gente.*, Slovenci *Kolikor jezikov znaš, toliko veljaš.*, a mi na to dodajemo *Koliko jezika govoriš, toliko vrijediš*. I dalje možemo nizati mudre izreke kojima se svaki narod ponosi. Ali *Riječi treba mjeriti, a ne brojiti*. I Portugalci misle slično kad kažu *Para bom entendedor meia palavra basta*. – jer je mudrima dovoljna i jedna riječ. A znamo da *Lijepa riječ i željezna vrata otvara*...